

k nadobúdaníu konkrétých významov. Tým sa špecializuje oproti slovo-
tvornému typu Zv + -me/-tie

Základným formantom skúmaných slovo-
tvorných typov je tvaroslovná
substantívna paradigma a sekundárnym (sprievodným) sú slovo-
tvorné alter-
nácie

Alternácie sú dôležitým signálom slovo-
tvorného procesu. Zmena vyzna-
mu pri derivácii si vynucuje alternačné modifikácie slovo-
tvorného základu
v štruktúre motivovaného slova

Skúmaním súboru 1332 slov slovo-
tvorných typov Zv + -Rm, Zv + -Rf,
Zv + -Rn sme zistili, že najproduktívnejšie sú vokalicke alternácie
a/á (*zavlažiť/závlaha, zabaviť/zábava*), **i/í** (*prihodit sa/prihoda,*
vypláchnuť/vyplach), ktoré sa vyskytujú len v prefixe. Okrem kvantitatív-
nych alternácií sú pre prefix charakteristické neproduktívne alternácie **o/0**
(*odobrať/odber*), **0/ú** (*zhrnúť/súhrn*), **o/á** (*rozštiepiť/rázštep*)

V koreni je najproduktívnejším typom vokalicke alternácie **ie/e**
(*vliecť/vlek, tleskať/potlesk*), **í/i** (*prehýbať/prehyb, šmýkať/šmyk*), **á/a** (*za-
chrániť/záchrana, zabrániť/zábrana*). Kvalitatívne a kvalitatívno-
kvantita-
tívne alternácie nie sú také frekvencované ako dĺženie v prefixe, ale
obmedzujú sa na niekoľko základných druhov — **á/o** (*prevádzať/prevod*),
ie/o (*naniest/nános*), **ie** (*navštíviť/návšteva*), **ú/o** (*zbiť/zboj*), ktoré postupne
nadobúdajú silnejšie postavenie a prispievajú k oslabeniu vedomia o totož-
nosti koreňa (*zavít → závoj, zahat → záliv, preliat → preliv, odlievať →
odliv, zahievať → záliv*). Pri strate synchronnej motivovanosti sa od „býva-
lých“ deverbatív často tvoria desubstantívne slovesá (*bit → boj → bojovať,*
*hnuť → hnoj → hnojiť, strašiť → strach → strachovať sa, viezť → voz →
vozíť, opit (sa) → opoj → opojiť*). Z alternácií **0/vokál** sa v koreni najčastej-
šie uplatňuje **e-ový** a **o-ový** vokalicke typ (*zabrat/zaber, vypnúť sa/výpon*)

Pre koniec slovo-
tvorného základu sú príznačné inverzné konsonantické
alternácie. Tu sú najproduktívnejšie alternácie korelovaných konsonantov
ď/d (*hodiť/hod*), **ť/t** (*stratiť/strata*), **ň/n** (*predkloniť sa/predklon*), **l/l** (*zaba-
liť/zábal*) a alternácia **č/k** (*poskočiť/poskok*)

Samohláskové alternácie v prefixe (dĺženie) a v koreni (krátenie), spo-
luhláskové na konci deverbatíva sú symptomatické pre slovo-
tvorné typy Zv
+ -Rm, Zv + -Rf, Zv + -Rn. I tu sa prejavuje silný tlak slovo-
tvorno-
typovej
analogie

1 Uvedené alternácie sú takmer vždy prediktabilné v analogických
a prefixálno-transflexných derivátoch (*platiť → úplata, hľadiť → výhľad,*
štiepať → výštep)

2 Slovo-
tvorný proces si vynucuje kríženie či prekrývanie neutralizač-
ných a alternačných zmien (typy *záštitá, vytah, ústup, výdych*). K alternácii
dlhý vokál/krátky vokál v koreni systémovo dochádza aj napriek postaveniu

v neutralizačnej pozícii (*vrt ← vrtať, návrt ← navrtat, ohyb ← ohýbať,*
zahyb ← zahýbať)

Literatúra

BUZÁSSYOVÁ, K. Sémantická štruktúra slovenských deverbatív. Bratislava, Veda 1974. 237 s.

FURDÍK, J. Slovo-
tvorná analógia a analogická slovo-
tvorba. Jazykovedný časopis, 21, 1970, s. 54—59.

FURDÍK, J. Zo slovo-
tvorného vyvoja slovenčiny. Bratislava, SPN 1971.

MISTRÍK, J. Retrográdny slovník slovenčiny. Bratislava, Univerzita Komen-
ského 1976. 735 s.

MLUVNICE ČEŠTINY I. Red. J. Petr. Praha, Academia 1986. 566 s.

SAUSSURE, F. Kurs obecné lingvistiky. Praha, Odeon 1989.

ULUCHANOV, I. S. Slovoobrazovateľná semantika v ruskom jazyke. Moskva, Nauka 1977. 256 s.

Vysvetlivky

Zv — slovo-
tvorný základ verbálny

Rm — relačná morféma podstatných mien mužského rodu

Rf — relačná morféma podstatných mien ženského rodu

Rn — relačná morféma podstatných mien stredného rodu

Kv — koreňová morféma verbálna

Pref(cv/c) — prefixálna morféma so štruktúrou konsonant, vokál/konsonant

— — štruktúrna a sémantická motivácia

--- — štruktúrna motivácia

— — sémantická motivácia

F — frekvencia slova podľa Retrográdneho slovníka slovenčiny

D — slovo-
tvorná kategória spredmetnenia deja

P — slovo-
tvorná kategória názvov prostriedkov činnosti

Č — slovo-
tvorná kategória činiteľských názvov a názvov nositeľa deja

V — slovo-
tvorná kategória názvov výsledku činnosti

O — slovo-
tvorná kategória názvov objektu činnosti

M — slovo-
tvorná kategória názvov miesta